

In 2017 zette SLO in samenwerking met VO-Raad twee leernetwerken Formatief evalueren op. Tjoerd Zweije van CS de Hoven locatie Uilenhof en Michiel Dissel, Corine van den Boer en Ben Boon van Lek & Linge nemen deel aan de netwerken, om zo de formatieve ontwikkelingen op hun school te versterken. Twee scholen en deelnemers vertellen over hun eigen uitdagingen en de stappen die ze zetten in de uitdagende route op weg naar formatief werken.

Werken aan formatief evalueren: iedere school z'n eigen uitdagingen

DOOR RENSKA VALK M.M.V. TJOERD ZWEIJE, MICHEL DISSEL, CORINE VAN DEN BOER, BEN BOON

Vmbo De Uilenhof

De Uilenhof is een kleine VMBO-school in Gorinchem. Elke leerling is uniek, leert anders, denkt anders en ontwikkelt anders. Vanuit die visie groeide de behoefte van leraren om een zo breed mogelijk 'ontwikkelpaaltje' van de leerling te krijgen, om zo het leerproces van leerlingen zo goed mogelijk te ondersteunen. Formatief evalueren werd daarbij benoemd als een van de onderwijskundige speerpunten.

Tjoerd Zwije: 'Een van de belangrijkste inzichten die we opdeden is wel dat wanneer je de brede ontwikkeling van leerlingen in kaart wilt brengen, je aan één type datapunt – meestal een schriftelijke toets voor een cijfer – niet voldoende hebt. Zoals Dominique Sluijsmans het in de publicatie Toetsrevolutie beschrijft, heeft juist het verzamelen van allerlei verschillende 'datapunten', zowel formeel als informeel, enorme meerwaarde. Of de leerling kan samenwerken, makkelijk reproduceert of juist in vrijere, creatieve opdrachten floreert, welke leeraanpak zijn voorkeur heeft, dat vertelt een toets voor een cijfer allemaal niet. Door op meerdere en ook andere manieren te toetsen, verzamelen we informatie over de leerling waardoor we een beter en veelzijdiger beeld van onze leerlingen krijgen. Past bij de afronding van een bepaald thema beter een presentatie van een samenwerkingsopdracht waarin mogelijke oplossingen worden voorgesteld voor een probleem? Past het beter om leerlingen in dialoog te laten gaan in plaats van schriftelijk woordjes te overhoren? Of juist beide, omdat ze inzicht geven in andere kennis en vaardigheden? Het verzamelen van informatie op meerdere datapunten is iets wat we meer en meer doen.'

Vmbo De Uilenhof

In de school ging een groep leraren aan de slag rondom het thema 'Oriëntatie op formatief evalueren'. Tjoerd Zwije: 'Het onderliggende doel van ons als kartrekkers was om het gesprek op gang te brengen. Leraren bezig te laten gaan met formatief lesgeven, 'gewoon' aan de slag, met je leerlingen en kijken wat wel of niet werkt én waarom. Dat past ook bij onze school: gezamenlijk en ervaren leren. Dat leidt er toe dat nu *alle* leraren bezig zijn om formatieve evaluatie een plek te geven binnen hun lessen. Er blijft tegelijkertijd – net als bij de leerlingen – ruimte voor verschillen. Iedereen gaat immers op zijn eigen manier en in eigen tempo om met nieuwe inzichten. Binnen de sectie Lichamelijke Opvoeding maakt men nu *rubrics* om leerlingen de leerdoelen en succescriteria (fase 1

van het cyclus van formatief evalueren) met leerlingen te delen. Bij de sectie Mens & Maatschappij denkt men inmiddels veel meer vanuit leerdoelen en zijn leraren de lesmethode anders gaan gebruiken. Bij wiskunde is herkennen van toetsen en opdrachten standaard geworden: na een foutenanalyse en op initiatief van de leerling kan een onvoldoende herkanst worden.'

De volgende stap

De volgende ontwikkeling in deze tocht zal het heroverwegen en herijken zijn van het toetsbeleid én van de overgangsnormen. Tjoerd Zwije: 'Niet alleen de vooraf geformuleerde cijfermatige normen doen ertoe. Maar ook en juist de ontwikkeling van de leerling willen we meewegen. Een 5 op het eindrapport die is opgebouwd uit een 8 op het 1e rapport, een 6 op het tweede en een 2 op het laatste rapport, is immers van een hele andere orde dan van een 2, naar een 4, naar een 9. Wanneer we als leraren, onder andere door meerdere datapunten, een beter zicht op het leren en de ontwikkeling van de leerling krijgen, is het kijken naar cijfers alleen niet meer voldoende.

Maar: welke normen gaan we dan hanteren? Ziehier het onderwerp waar we ons in onze zoektocht momenteel over buigen en in het leernetwerk Formatief evalueren met anderen verkennen. De kennis en ervaringen die we de afgelopen tijd hebben opgedaan zullen deze ontwikkeling grotendeels kleuren. Met als beoogd resultaat: meer zicht krijgen op de leerling. Wie hij is, hoe hij leert, welke ondersteuning hij (nog) nodig heeft.'

O.R.S. Lek en Linge

O.R.S. Lek en Linge

Lek en Linge is een brede scholengemeenschap in Culemborg. Michiel Dissel, Corine van den Boer en Ben Boon vertellen over hun ontwikkelingen. 'In 2011 zijn we gaan werken met de zogenaamde uitstelkeuzeklas (UKK). We zochten namelijk een oplossing voor leerlingen, voornamelijk jongens, met potentie maar met tegenvallende resultaten en niet altijd gemotiveerd. Vanaf 2015 zijn we voor de uitstelkeuzeklassen uitgebreide adviezen gaan geven, naast cijfers op allerlei toetsen, praktische opdrachten etc. Die adviezen worden sterk betrokken bij de beslissing naar welk niveau de leerling doorstroomt. En in 2017 zijn we van uitstelklassen naar een tweejarige brugklas gegaan. Dat betekent dat een leerling die start in 1 havo/atheneum (of

TL/havo) in principe altijd wordt bevorderd naar 2 havo/atheneum. Hij heeft dus twee jaar om te laten zien wat hij in huis heeft. Daarbij vertellen we uitdrukkelijk aan de leerling dat ons advies van meer dingen afhangt dan alleen cijfers, en voor deze leerlingen zijn cijfers dus niet meer leidend.'

De uitdaging bij het bevorderingsadvies in de uitstelkeuzeklassen zit 'm onder andere in het schijnbaar 'subjectieve karakter' van een advies, aldus de leraren. 'Leerlingen en in zekere mate ook de ouders ervaren het advies niet altijd als bevredigend. Lopende het schooljaar zijn ouders erg blij dat cijfers er minder toe doen,

... 'gewoon' aan de slag, met je leerlingen en kijken wat wel of niet werkt én waarom.

ze begrijpen ook het idee erachter. Maar aan het eind van het jaar vergelijkt een ouder de cijfers van het kind met die van een klasgenoot en dan ontstaat nog wel eens discussie, omdat de ouder het verschil in advies niet begrijpt. Als team samen de ontwikkelingen van leerlingen bespreken en goed blijven communiceren met de ouders is essentieel. En aantoonbare zaken verzamelen die het niveau van de leerling (naast de cijfers) laten zien, bijvoorbeeld in een gesprek met ouder, kind en collega.'

De volgende stap

'Lang was het onderdeel van het brede schoolbeleid dat elk vak minstens twee cijfers gaf in elk van de vier periodes in een schooljaar. Dat geeft op twaalf vakken, vier periodes en tenminste twee cijfers ten minste 98 cijfers per leerjaar. Nu is de discussie of we niet minder summatieve toetsen met cijfer per vak moeten gaan geven. Daar is nog geen consensus over bereikt: minder toetsen voor een cijfer, maakt vaak wel weer grotere toetsen die er meer toe doen. Het is goed dat die discussie wordt gevoerd. En we zouden hier uiteraard ook graag ervaringen van andere leraren en schoolleiders over horen! Door de adviezen is formatieve evaluatie een heel belangrijk middel geworden. Waar we nog aan moeten werken is het scherp krijgen van de gezamenlijke doelen voor de lange termijn: wat willen we uiteindelijk bereiken en waar staan we over vijf jaar als het gaat om formatieve evaluatie? Dat vaststellen met elkaar en omzetten naar beleid, is onze volgende stap.' ●

In 2017 startte SLO met medewerking van VO-Raad twee leernetwerken Formatief evalueren. Inmiddels doen 26 vo-scholen, de Hogeschool Utrecht en Wageningen Universiteit mee. Leraren, schoolleiders en vakexperts van SLO en wetenschappers gaan met elkaar op zoek hoe ze formatieve evaluatie in de klas kunnen vormgeven en schoolbreed kunnen borgen. De goede praktijken, instrumenten en handvatten die daaruit voortkomen zijn voor andere scholen beschikbaar via de toolkit op de website van SLO: <http://curriculumvandetoekomst.slo.nl/toolkit>.

- Voor vragen, ideeën en tips, kun je Tjoerd mailen via T.Zweije@cvo-av.nl, of naar Michiel mailen via MDissel@lekenlinge.nl.
- Voor meer informatie over de leernetwerken Formatief evalueren kun je mailen naar [Gerdineke van Silfhout \(G.vanSilfhout@slo.nl\)](mailto:Gerdineke.vanSilfhout@slo.nl).